

Speallanrávvagat oahpaheaddjái ja oahppái

Suomen Kulttuurirahasto
Lappi

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

MEDIA-ALAN TUTKIMUSSÄÄTIÖ

Máinnasviessu

Máinnasviessu lea 5.–9.-luohkkálaččaid dárkkuhuvvon oahppanbiras, gos oahppit hárhallet čállima dáidduid muttuid mielde. Sii ohppet dakkár birrasis, gos leat máidnasat ja mii lea movttiidahtti. Speallu ovddiduvvon Lappi universteahta, Oulu universiteahta ja Oulu ámmátallaskuvlla ovtasbargguin, ja dan duogábealde leat áigeguovdilis dutkamušat čállima oahpahusas, motivašuvnnas ja speallobirrasis.

Ulbmilat, mat čuvvot oahppoplána

Speallu doarju eatnigiela ja girjjálašvuoda oahpahusa ulbmiliid (POPS 2014), dego:

- čáppagirjjálašvuoda teavsttaid čállin ja dulkon
- giela ja miellagovahusa riggudahttin
- teavsttaid buvttadeapmi okto ja joavkkus digitála veahkkeneavvuiguin
- positiivvalaš gulahallanatmosfeara huksen
- mánggamedíála sisdoaluide ja teakstašlájaid oahpásnuvvan

Guovddáš dáiddut, maid speallu ovddida

- **Čállu válmmašvuoda:** roahkasmuvvan, feaillaid dohkkeheapmi, ideaid hutkan.
- **Teakstašládjamáhttin:** málleteavstaiguin ávkkástallan ja máidnasa ráhkadusa ádden.
- **Proseassačállin:** ideaid hutkan, čállos hábmen, editeren ja almmustahttin.
- **Gielladiđolašvuodta ja rivttesgiella:** synonymat, goallossánit, stuorra ja unna bustávat.
- **Sátnefriijavuodta ja iežas jietna:** mánggalágan jienaid ja máidnasiid árvvusadnin.

Spealu johtu

Speallu ovdána máinnasmáilmmis golmma sierra gearddis:

1. **Geallir:** čállu vuodđodáidduid čoaggin, máidnasa ráhkadus.
2. **Gaskageardi:** guhkit máinnas, friija čállin (“Vilda sánit”), roahkasmuvvat čállit.
3. **Lokta:** iežas máidnasa idea hutkan, plánen ja editeren. Loahpas máinnas almmustahttojuvvo oktasaš ávvudoaluin.

Oasit, mat vuodđudit dutkamuššii

- **Čiekŋun (immersiivvalašvuodta) ja máidnasa geavaheapmi muitaleamis** doarju miellagovahusa.
- **Oktiigullelašvuodta ja autonomiija** nanosmahttet motivašuvnna.
- **Máhcahus ja vásáhus das, ahte mun máhtán** dorjot čállidentitehta.
- **Speallolágan ja digitála doaibmavuogit** hohkahit oahppiid ovttaštit skuvlačállima astoáiggi teakstakultuvrraide.

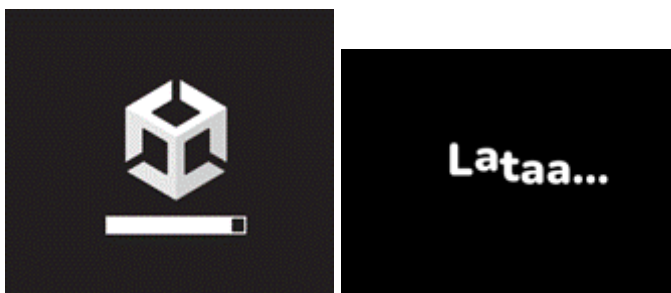
Čoahkkáigeassu:

Máinnasviessu konkretisere mánggalohkandáiddu ja čállima oahpahusa oahppoplána prinsihpaid speallolágan hámis. Dat addá oahppiide vejolašvuoda hárjehallat čállima dáidduid dorvvolaš, kreatiivvalaččat ja oktiigullelaš vugiiguin. Dat fállá oahpaheaddjiide válmmaš ja motiverejeaddji bargoneavvu čállima oahpahusa doarjjan.

1. Spealu johtu

Oahppi logge sisa spellui čujuhusas: <https://pelaakeksikirjoita.fi/Tarinatalo/index.html>

Go speallu álgá luđet, čuovvovaš govat bohtet oidnosii:

Speallu rávve du profiilla válljemii: Váldde mánggaspealu eret alde šearpma olgešbadjeravddas. Deaddil on/off -boalu. Vállje dan maŋŋá navdojuvvon profiilla (DefaultProfile) ja deaddil **Valitse**-boalu. Raba "**Asetukset**" ja vállje giela.

Dál sáhtát ráhkadit alccet profiila. Deaddil **Vállje profiila**. (geahča rávvaga 1.2.)

1.1 Álggahanfálu govvádusat

Go speallu lea luđen, oidno álggahanfállu:

Speala

Go deaddilat dás, beasat dalán speallat.

Diidagirji

Beasat čáli rávvagiidda (Fuum! Diidagirji lea spealu álggus guorus. Girji dievvá dađe mielde go spealli bargá bargobihtáid.)

Mana loktii

Beasat njuolgga čállinmuddui lovtas ja minispealuide. (Dalle nappo njuiket geallára ja gaskagearddi meattá.) Dát doaibma lea anolaš dalle, go speallu lea spellojuvvon juo oktii čađa, ja lea hállu máhccat čállin- ja giellabargobihtáide.

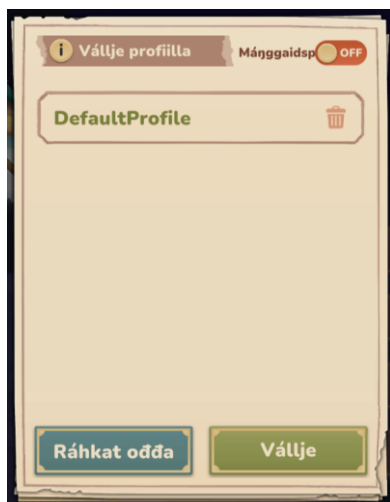
Ásahusat

Beasat spealu ásahusaide. Sáhtát válljet jienaid, muddet duogášmusihka ja muitaleaddji jiena. Dasa lassin sáhtát muddet oidnosa ja sáhpána hearkivuoda ja válljet spealli profiilla.

1.2 Profiila ráhkadeapmi

Juos ráhkadat iežat profiilla, vállje **Ráhkat ođđa**.

Sáhtát maid válljet Vállje, dalle spealat profiilain, mii lea ásahussan.

Juos válljet ráhkadit iežat profiilla, čále čuovvovažžan nama (čuovo oahpaheaddji rávvagiid) ja vállje **dohkket**.

Ráhkaduvvon profiillat bohtet válljehahkii/álggahanfállui.

Go válljet, de deaddil iežat profiilla.

Dat maid válljet oidno ruoná ivdnin.

Deaddil dasto **Vállje**-boalu.

Máנגгаidspeallu

Sáhtát válljet profiilla oktavuodas máנגгаidspealu olgeš badjeravddas. Máנגгаidspealu várás speallit galget mannat seamma feaskárii (geahča Feaskára ráhkadeapmi ja searvan).

Máנגгаidspealus ságastallan (chat) lea aktiivvalažžan

Máנגгаidspealus oaččut Enter-boaluin ságastallan-doaimma (chat) oidnosii spealu álggu rájes. Chat-lássa rahpasa vulos gurotbeallái.

Profiilaásahusaid sáhtta nuppástuhttit ásašusain goas beare.

1.3 Oahpaheaddjái: Feaskára nappo speallanlanja ráhkadeapmi joavkku oktasaš máנגgaspealu várás

Vállje **Ráhkát feaskára**.

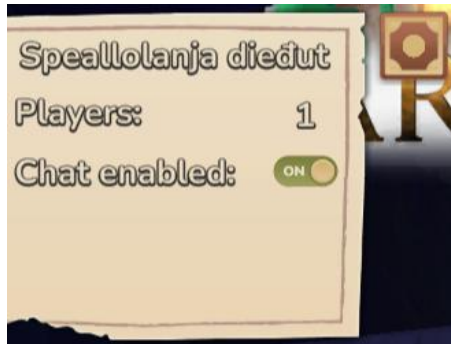

Atte feaskárii nama, iežat e-poastačujuhusa ja ráhkát feaskárii beassansáni. Juoge beassansáni oahppiide, vai sii besset sisa feaskárii.

Lovtta čállinbeavdi fállá dán beassansáni sáddenčujuhussan automáhtalaččat speallái, go son lea ožžon teavsttas válmmažin.

Go speallin leat boahtán feaskárrí, sin mearri oidno Speallanlanja inforuvttus Speallit-oasis.

Ruvttus sáhtta maid bidjat ságastallama ala dahje eret.

1.4 Spealli searvan feaskárrí

Feaskkir lea oktasaš speallanlatnja, man oahpaheaddji lea ráhkadan. Spealli searvá sisačáliheami oktavuodas oktasaš speallanlatnjii.

Jus speallanlatnja ii oidno mašiinna, **beaivit speallanlanjaid**.

Vállje rivttes speallanlnja ja deaddil **Vállje**.

Deavdde beassansáni, man leat ožžon oahpaheaddjis.

1.5 Spealu álggaheapmi

Vállje váttisvuoda ovdal speallama.

Vuosttas geardde spealadettiin gánniha válljet álkkes spealu, mas vuostálastit eai hehtte spealli ovdáneami.

Ovdal speallama lea buorre dárkistit spealu ásaheamis.

Spealus sáhtá muddet jiena, oidnosa ja sáhpána hearkivuoda.

Oidnosa viidodat čájeha spealli čalmmiid oidnosa viidodaga.

Jus ásaheamis háliida dárkistit spealu áigge, dat lihkosmuvvá go vállje **Esc**-boalu.

Speallu álgá rávvagiiguin ja máidnasiin. Álggaheami maŋŋá spealli oažžu dárkilit rávvagiid spealas lihkaheamis ja doaimmaide.

Esc-boalu deaddileapmi buktá oidnosii válljehaga, mas gávdnojit boaluid rávvagat. Das sáhtta joatkit ruovttoluotta válljehahkii, ásausaide dahje joatkit spealu.

Enter-boaluin oažžu oidnosii ságastallandoaimma (jus álggos lea válljejuvvon mánggaidspeallu).

Olgeš badjeravddas leat rávvagat lubmalámpa geavaheapmái (**F-boallu**) ja diidagirjji rahpanráva (**Tab**).

F-boallu bidjá lubmalámpa ala. Lubmalámpas lea dihto mearri rávdnji, ja dat ládde go dat dollojuvvo vehá áigge eret alde. Lubmalámpa dárbbasa spealus ovdáneapmái.

Tab-boaluin oaččot oidnosii diidagirjji. Diidagirji sisttisdoallá spealli gávdnan bargoneavvut, rávvaga ja minispealut, main sáhtta hárjehallat gielladieđu sierra osiid.

Speallu ovdána daid bargobihtáid mielde, mat oidnojit olgeš ravddas. Daga bargobihtáid, mat ovdánit dan mielde go dagat daid.

1.6 Máidnasa plánen, čállin ja juohkin

Lovttas spealli beassá plánet máidnasa čállinbeavddi guoras.

Plánenbeavdi gávdno njuolgga ráhpaid bajá geahčen.

Plánema veahkkin leat iešguđetlágan iežas máidnasii laktáseaddji gažaldagat. Dat bohtet oidnosii okta gažaldat ain hávil, ja spealli čállá vástádusaidis ja eará ideaid sevdnjes gássii.

Spealli čállin teaksta sirdása nuppi čállinbeavddi ala. Dat lea lahka bálkonja. Teavstta čállin jotkojuvvo dán čállinbeavddi guoras.

Go máinnas lea čállojuvvo, spealli sáhtta juohkit dan e-poasttain spealu olggobeallái. Navdun spealus lea oahpaheaddji dahje gean nu eará speallanlanja ráhkadeaddji e-poasta.

Teavstta sáhtta sáddet maid mannu eará e-poastačujuhussii. Dalle e-poastačujuhhus čállojuvvo ruvttui.

1.7 Spealu loahppa

Speallu nohká, go spealli beassá geallára, feaskára ja lovtta čađa šaddagárdái ja čađaha buot spealu bargobihtáid.

Juos oahppi lea geargan ovdal earáid, oahpaheaddji sáhtta rávvvet spealli ruovttoluotta vissui dutkat báikkiid. Viesus (dego šaddogárdisge) gávdnojit unna ipmašat.

2. Minispealut

Lovttas gávdnojit minispealut. Daiguin sáhtta hárjehallat synonymaid, riektáčállima ja unna álgobustávaid geavaheami.

Synonymaspealuid lldu

Synonymaspeallu Giisá

Synonymaspeallu Skáhput

Álgobustávat-speallu Sáhpán

Riektáčállinspeallu

3. Almmolaš

Oahpaheaddji gánniha addit spealus almmolaš rávvagiid ovdal spealu álggaheami. Oahpaheaddji muitala maid speallanlanja nappo feaskára nama ja addá beassansáni vai feaskárii beassá searvat.

Oahpaheaddji sáhtta mannat čađa spealu eatnigiela sisdoaluid ovdal spealu speallama (omd. máidnasa ovdáneami, synonymaid, stuorra ja unna álgobustávaid)

Dakkárii, gii ii leat hárjánan spellui, sáhtta addit almmolaš rávvagiid spealus johtimii. Johtinrávvagat gávdnojit spealus ESC-boalu duohkin. Maid sáhppána sáhtta geavahit

ávkin. Dat, geat leat speallan eanet, sáhttet veahkehit daid, geat eai leat hárvánan speallat..

Máinnasviessu-spealu galgá speallat dan ortnegis, man speallu addá. Speallu rávve čađahit bargobihtáid dihto ortnegis. Spealli sáhtta maid dárbbu mielde sirdásit laktii čállinbargguid dahje minispealuid lusa.

Márggaspealus spealliin ja oahpaheaddjis lea vejolašvuohta sággastallat earáiguin chat-iesvuođain.

Jus bohtet váttisvuođat, dárkis spealu teknihkalaš rávvagiid. Váttisvuođaid siva lea dábaláččat neahttaoktavuođas. Buoremus čoavddus dákkár dáhpáhusas lea beaivádit neahttalogana.